

ZSENGE TERMÉS

Az V. Ifjúsági Honismereti Akadémia 2003. szeptember 27-én, az Esztergom melletti Búbánat-völgyben elhangzott előadások szerkesztett szövegei. (Szerk.)

Deák Ferenc jelentősége a magyar történelemben

Nagyon kevés az olyan ember a tizenötmilliós magyarságban, aki ne ismerné a „Haza bölcsé”-nek, Deák Ferencnek nevét. Ám kevesen tudják, hogy mi is volt e nagy államférfi jelentősége a magyar történelemben. Vannak, akik vitatják érdemeit, de az kétségtelen, hogy Deák Ferenc tevékenységével nagyban hozzájárul a magyar nemzet fennmaradásához, alkotmányos jogainak helyreállításához olyan eszközökkel, melyek békések, de mégis hatásosak voltak.

Deák tevékenysége a reformkori országgyűléseken

Deák Ferenc 1833-ban lépett fel először az országos politikai élet porondjára, mikor bátyja helyére Zala megye országgyűlési képviselőjévé választották. Részt vett az 1832–1836-os reformországgyűlésen, ahol már kiforrott politikusként mutatkozott be. Elsőként a lengyelek ügyében szólalt fel, amikor Lengyelországban 1830 novemberében felkelés tört ki a cári önkényuralom ellen. Az egész országra kiterjedő mozgalom indult el, melynek során a vármegyék a királyhoz intézett felirataikban I. Ferenc közbenjárását kérték.

1834-ben a zsellérek, az úrbéresek, a negyedtelkesek és a szegény munkások védelmében szállt síkra. 1835-ben követelte, hogy csak magyar nyelven történhessen a feliratok beadása, a király választása és a megyékben a törvények kihirdetése. Még ebben az évben szól Erdély visszacsatolása és a szólásszabadság érdekében. Deák 1836 végig jelen volt az üléseken, s felszólalt a magyar nemzetiség és nyelve, a vallás-, a lelkiismereti- és a szólásszabadság érdekében, az úrbéri ügyekben a jobbágytság mellett. Szívélye volt a jobbágyfelszabadítás, mert vallotta, hogy *„tulajdon és szabadság azon édes kötelék, melyek a polgárt legszorosabban kötik hazájuk sorsához.*

Deák szót emelt az országgyűlésen a szólásszabadság védelmében is. Az 1832–1836-os országgyűlésen nem született meg a népoktatás színvonalának emelését elősegítő törvény. A megyék követői elhatározták, hogy törvényes kereteken belül keresnek megoldást problémáikra. A legtöbb megyében népnevelő testületeket alakítottak. Az 1839-ben összeülő országgyűlés megszavazta azt a törvényt, melynek érdekében a jobbágyok vagy községek bizonyos összeg lefizetésével örökre megválthatták földesúri kötelezettségeiket. A törvény azonban a pénzhiány miatt szerény eredményeket hozott. Deák elérte, hogy szabadon engedjék az uralkodóval szembeni hűtlenséggel vádolt Kossuthot, Wesselényit, Tormassyt, valamint Lovassy Szakál Ferencet és Lászlót, továbbá megszüntették a hűtlenségi pereket. Ebben Kölcsey Ferenc is segítségére volt. Deák feliratban kérte az uralkodó és a kormány működésének szétválasztását, így a perbefogottak nem a királyt, hanem a kormányt bírálták, s nem történt felség sértés, szabadon kell engedni a foglyokat.

Az 1839–1940-es országgyűlésnek egyéb fontosabb eredményei is voltak. A tőkés vállalkozások segítésére, a szabad királyi városok kiváltságainak megtartására, a szabadkereskedelemre, a hitelre, a már oly sokszor megfogalmazott egyenlőségre születtek törvények. Deák ekkor már az egész országban népszerűségnek örvendett, reformkori politikai pályafutásának csúcspontján állt. 1841-ben Zala vármegye feliratot készített a egyes házasságok ügyében, amelyet Deák fogalmazott meg. 1841 novemberében az új büntetőtörvénykönyv kidolgozása-

ra kiküldött országgyűlési bizottságban Deák vezető szerepet játszott. A büntetőügyben és a büntetés-végrehajtásban a szerény reformok ellenére, középkori viszonyok uralkodtak. Ezért Deák kijelentette, hogy a börtönök megjavítása sürgősebb, mint a büntetőjogi szabályozás. A kor színvonalán álló javaslataival Deák nemzetközi visszhangot váltott ki. Kimondták, hogy a büntetőtörvény előtt mindenki egyenlő – legyenek akár egyházi személyek vagy szolgálatot nem teljesítő katonák –, hogy az eljárás legyen nyilvános és szóbeli, és hogy mind a vádlottnak, mind a vádlónak legyen joga a fellebbezésre. Eltörölték a halálbüntetést, a botozást és a büntetés kötelező minimumát. Esküdtöszék helyett a szakbírók mellett döntöttek. Három alválasztmányra oszlottak, külön foglalkoztak a bűncselekményekkel, a büntetésekkel, külön az eljárással és a végrehajtással. Deák Ferenc mellett még Eötvös József, Pulszky Ferenc, Bezerédj István, Dessewffy Aurél, valamint Szalay László működtek közre.

Az 1843–1844-es országgyűlés előtti időszakban Deák szorgalmazta a házi adó bevezetését és a közteherviselést. A követválasztást a liberális oldal nyerte meg Zalaiban, akik elfogadták a házi adó bevezetését, s követülkké Deákot választották. A nemesi kiváltságaitak féltő zalai kismemesek által leitatott, felheccelt tömeg leszavazta az adófizetés tervét. Zalaegerszegben gyűjtogatások történtek és Kehidán belöttek Deák lakásába is. Ezzel lehetetlenné vált számára, hogy részt vegyen a következő országgyűlésen, s lemondott képviselőségéről. A zalai közgyűlésen ismét a maradi oldal képviselői kerültek fölénybe, akik nem támogatták a házi adót.

Deák ekkor új taktikát eszelt ki. Az 1844 novemberében tartott közgyűlésen, ahol nem jelentek meg az adót ellenző kortesek, visszaállította az adófizetés támogatásáról szóló megyei határozatot, s kijelentette: *„tegyen bár az ellenfél kortes-erővel bármit a haladás elvei ellen, mi azt a legközelebbi gyűlésen, melyre ők korteseket nem hoznak, meg fogjuk változtatni”*.

Az országgyűlésben viszont megbukott a közteherviselés terve. Ennek ellenére Bezerédj István tolnai nemes, önként vállalta az adófizetést. Fizután ugyanígy tett Kossuth vezetésével több Pest megyei nemes, majd Zala megye 244 nemes, s Deákkal az élükön kijelentették, hogy birtokaikkal arányosan fizetik az adót. A konzervatív oldal 1846-ban megalakította a „fontolva haladók” pártját, melynek elnöke Dessewffy lett. A kormány a Konzervatív Párt népszerűségét kívánta növelni a megyékben, ezért a reformereknek sürgetővé vált egy ellenzéki, a polgári átalakulást hirdető párt létrehozása. Így válaszul 1847-ben megalakult az Ellenzéki (liberális) Párt, gróf Batthyány Lajos vezetésével. Tagjai voltak többek között Kossuth Lajos és Deák Ferenc is. Ez év június 5-én kiadták az Ellenzéki Nyilatkozatot, aminek alapköveteléseit Kossuth fogalmazta meg, de Deákot kérték fel formába öntésére. A program az általános szabadságjogok mellett tartalmazta még a gyűlekezési-, sajtó- és vallásszabadságot, valamint Magyarországot és Erdély újraegyesítését. A haza polgárai minden rétegének érdekei *„a más nyelvű népségek óvatos kiméletével, nemzetiség és alkotmányosság alapján egyesítették”*. A polgári átalakulás konkrét programját határozták meg a reformerek.

Az országgyűlés 1847. december 12-én ült össze, de ekkor még senki sem tudta, hogy ez lesz az utolsó rendi országgyűlés. Deák kiújuló szívbetege miatt ismét nem fogadta el a követtséget. 1848-ig visszavonult a politikától. Az 1848 februárjában lezajlott párizsi, majd a március 15-i pesti forradalom hatására több főrend és egy országgyűlési követ, valamint a zalai közgyűlés kérte, hogy menjen Pozsonyba. Deák eleget is tett a kérésnek. 1848. április 11-től a Batthyány-kormány igazságügyi minisztere lett. Politikájával mindenkor a feszültségeket próbálta mérsékelni, ezért ellenezte a bécsi udvarral való végleges szakítást. Reformelképzeléseit azonban a forradalmi csemények miatt nem tudta megvalósítani. Deák szerint a végrehajtói hatalmat el kell választani a törvényhozóitól, felszólalt a mentelmi jog érdekében, a kormány túlkapásai ellen, valamint kifejtette álláspontját, mely megtiltáná a követeknek kormányhivatal vállalását. Deák kezdeményezési jogot kívánt adni az alsótábla számára. Kívívta a jogot, mely szerint a sérelmi bizottság tagjait az elnöki kinevezés helyett maga a tábla válassza. Noha az osztrák kormány elfogadta, hogy Magyarország széleskörű önállóságot élvezzen, számos lényeges kérdésben éles viták zajlottak. A magyar kormány nem volt hajlandó részt vállalni az osztrák államadósságból, mivel az adósságokat az ország megkérdezése nélkül csinálták, s rá nem költöttek. Az osztrák kormány kérte az uralkodót, hogy szüntesse meg az önálló magyar pénz- és belügyminisztériumot. Augusztus 28-án Batthyány és Deák elutaztak Bécsbe egyezkedni, de nem álltak velük szóba. Szeptember 11-én Deák miniszter-társaival együtt lemondott, képviselői tisztségét viszont megtartotta. 1848. december végén gróf Mailáth György országbíróval, Lanovics József érsekkel és gróf Batthyány Lajossal együtt az országgyűlés választott küldötteiként Windisch-Grätz herceg, osztrák főparancs-

nok táborába mentek. A küldöttség útja sikertelenséggel zárult, és Deák nem tudott visszamenni a Debrecenben ülésező országgyűlésbe, mert az osztrák csapatok meghiúsították útját. A kormány hamarosan visszatért a fővárosba. 1849. június 4-én találkozott Kossuthal, aki viszont gondterheltsége miatt nem szólt az eseményekről. A Kossuth kíséretéhez tartozó Sinkaytól értesült Deák az eseményekről, majd kijelentette: „*ittthon maradunk és helytállunk...*” Deák ezután visszautazott Kehidára. Itt érte a világhosi fegyverletétel és a sorozatos kivégzések híre is.

A passzív ellenállástól a kiegyezésig

1850 tavaszán a pécsi hadbíróóság eljárást indított Deák ellen, de mert nem vett részt a debreceni trónfosztó országgyűlésen, felmentették. 1850. április 25-én a magánjog ügyében tartandó értekezletre kapott meghívást Bécsbe, erre azonban így felelt: „*A közelmúlt idők gyászos eseményei után, oly állapotok között, melyek még jelenleg is uralkodnak, lehetetlenség, hogy a közügyekben tevőlegesen részt kívánjak venni.*”

Az utókor ezt az elutasító levelet a „passzív ellenállás programnyilatkozatának” tekinti. Deák magatartását az egész ország figyelte. Ő volt az egyetlen ember, aki sértetlenül átvészelt a forradalmi korszak nagyjai közül a szabadságharc utáni időket. A hazaszerető magyar emberek Deák példáját követve alaposan kivették részüket a passzív ellenállás programjából. Egy sajátos nemzeti ellenállás alakult ki, ami egészen a kiegyezésig jellemezte hazánkat. Deák az önkényuralom időszakában Kehidán élt, nem vállalt szerepet az önkényuralmi közigazgatásban. 1850 tavaszáig Schmerling osztrák igazságügy miniszter megkérte, hogy vegyen részt a magyar magánjogot érintő bécsi tárgyalásokon, de visszautasította a felkérést.

1854-ben eladta birtokát, majd felköltözött Pestre, az „Angol Királyné” szállóba, amely hamarosan a társasági élet egyik központja lett, barátainak gyülekezőhelye. Itt fejtette ki barátainak politikai nézeteit. Közeli barátság fűzte Arany Jánoshoz, Gyulai Pálhoz, báró Kemény Zsigmondhoz. 1858-ban ő szerkesztette azt a feliratot, amelyben az Akadémia élesen tiltakozott a magyar nyelv használatát korlátozó rendelkezések ellen.

Az országgyűlés összehívásáról szóló tárgyalások idején, 1860 decemberében Ferenc József fogadta Deákot és Eötvöst. Deákot tájékoztatta a Magyarország számára kedvező intézkedéseiről, de hozzáfűzte, hogy tekintetbe kell vennie többi országa érdekeit is. Méltánylást kért a birodalom közös ügyeit: a hadügy és a pénzügy rendezésében. Szinte megoldhatatlan problémát jelentettek számára a hadügy, a pénzügy és nemzetiségi kérdés, ami a kiegyezés akadályai voltak. Tudta, hogy a jelenlegi helyzetben lehetetlen lett volna mindkét fél számára megfelelő kompromisszumot találni. Az 1861-es országgyűlés összehívását az októberi diploma alapján határozta el az osztrák kormány. Az osztrák politika látszólag egy alkotmányos parlamentbe akarta olvasztani valamennyi ország és tartomány képviselőit. Deákot Pest belvárosa választotta képviselőjévé, az országgyűlésben az úgynevezett Felirati Párt vezetője lett, mely a jogfolytonosság politikáját folytatta: visszakövetelték az áprilisi törvényeket, az alkotmányosság helyreállítását akarták. A Felirati Párt tagjai a hagyományos kapcsolatfelvételt (feliratot) támogatták az uralkodó és az országgyűlés között. Ezzel elismerték Ferenc József uralkodását, annak ellenére, hogy az országgyűlés hivatalosan nem koronázta meg. Az októberi diploma iránti elégedetlenségüket is feliratban akarták közölni. Az országgyűlésben a másik pártját Határozati Pártnak nevezték, melyet gróf Teleki László vezetett. Ő teljesen elutasította az októberi diplomában foglalt osztrák–magyar közeledést, tárgyalni sem akart az uralkodóval, s ezért álláspontját határozatba foglalta. A diploma kedvezőtlen fogadtatása miatt az új államminiszter alkotmányos reformokkal próbálta a politikai válságot megoldani. Magyarország különleges helyzetbe hozása nélkül. A bécsi politika megmerevedése az országgyűlésnek a '48-as törvényekhez való még nagyobb ragaszkodását érte el. Deák egy második felirattal fordult 1861. augusztus 8-án az uralkodóhoz, melyben a Pragmatica Sanctio-ban foglaltakra utalt vissza. Amint az várható volt, Ferenc József nem fogadta el a Deák által fogalmazott feliratot, hanem feloszlatta az országgyűlést.

A nemzetközi kudarcok és a halmazódó belső nehézségek azonban hamarosan arra készítették az osztrák kormányt, hogy indítsák újra a tárgyalásokat. Most már Deák is megmozdult. Az 1865-ben megjelentetett *Adalék a magyar közigazgatásról* című vitacikkében az alapokat még mindig 1848-ra helyezte, de már mutatkozott elmozdulás a közös hadügy és külügy közösségének elfogadása felé. Deákot váratlanul érte az udvar gyors reagálása, mivel ő maga nem várt különösebb eredményt a cikktől. Három menetben, tanácskozások során egyeztettek a

vitás kérdéseket, s végül április 7-én írásban is rögzítették a megállapodás elveit és fő tételeit. Végül megállapodtak, hogy az uralkodó visszaállítja a '48-as törvényeket. Deák a tárgyalások eredményét hamarosan a nyilvánosság elé tárta. 1865. húsvét vasárnapján a Pesti Napló közölte Deák cikkét (*Még néhány szó a „Botschafter”-nek ápr. 9-iki cikkére* címmel), mely „húsvéti cikk” néven vált ismertté. Nagyon kevesen tudták, hogy a cikk mögött hosszas osztrák–magyar tárgyalások álltak, de most nyíltan meg kellett az álláspontot fogalmazni. „Egyik cél – írta Deák – a birodalom szilárd fennállása, amit nem kívánunk semmi más tekintetnek alárendelni. Másik cél pedig fenntartása Magyarország alkotmányos fennállásának, jogainak, törvényeinek, melyeket a Sanctio Pragmatica is ünnepélyesen biztosít, s melyekből többet elvenni mint amit a birodalom szilárd fennállásának biztosítása mulhatatlanul megkíván, sem jogos nem volna, sem célszerű.”

Deák cikke jelentette a kiegyezéshez vezető út egyik állomását, kifejtve, hogy lehet a magyar és osztrák érdekeket a birodalom keretein belül „összhangba” hozni. 1866-ban kitört a porosz–osztrák háború, amely a osztrákok vereségével zárult. A megsemmisítő königgrázi csata után nem kis aggodalommal várta Ferenc József Deákot Bécsbe, ugyanis azt hitte a magyar fél újabb engedményeket követel majd tőle. Nagyon meg kellett viszont lepődnie, mikor Deák nem szabott semmilyen új feltételt. Az uralkodó ekkor felajánlotta Deáknak a miniszterséget, de ő a megfiszteltetést elhárította. Még az év őszén elkészült a kiegyezésről szóló parlamenti tervezet, s 1867 februárjában megalakult gróf Andrássy Gyula vezette magyar kormány, június 8-án Ferenc Józsefet és feleségét, Erzsébetet magyar királlyá és királynévá koronázták Pest–Budán. A koronázás után a királyi pár szerette volna halálját kifejezni Deáknak, ám ő sem rangot, sem címet, sem kitüntetést nem fogadott el. 1867. márciusi képviselői beszédében így jellemezte az előállt helyzetet. Három út áll előttünk: a forradalom, a kiválás és a kiegyezés. Csengery Antal megfogalmazta az 1867. XII. tc. alapjait. A hatvanhetes bizottság megtárgyalta, majd elfogadásra ajánlotta a parlamentnek az 1867. XII. tc. összes pontját. Deák 1867. március 28-án elmondott beszéde hatására az országgyűlés 257 igen 110 ellenszavazattal elfogadta a törvényt. Kossuth a kiegyezésben Magyarország pusztulását látta, amit 1867. május 22-én Deákhhoz írt híres Kasszandra-levelében fogalmazott meg: „De én és e tényben a nemzet halálát látom (...) Ne vidd azon pontra a nemzetet, amelyről többé jövőnek nem lehet mestere! (...) Tudom, hogy a Kassandrák szerepe hálátlan szerep. De Te fontold meg, hogy Kassandrának igaza volt.”

Július 28-án a király szentesítette az 1867. évi XII. törvénycikket, amely az osztrák–magyar kiegyezést tartalmazta. Ausztriát és Magyarországot az uralkodó személye, a közös ügyek (had-, pénz-, külügy), tíz évre szóló közös vám- és kereskedelmi szövetség kötötte össze. Külön működött viszont a kormány és a parlament. Megvalósulhatott Deák Ferenc életének legfőbb, de nem utolsó műve. Deák nem bízott a dualista államrendszer irányítóinak alkotmányosságában és liberalizmusában, de a Monarchia létrejöttét nemzete fennmaradása garanciájának tekintette.

Deák szerepe a kiegyezés után

Deák nem vállalt aktív hivatali szerepet a dualista rendszerben, de 1867–1872 között minden lényeges döntésben véleményt nyilvánított, s véleményére az uralkodó és a miniszterek is hallgatott. Deák kifejtette, hogy olyan eredményeket sikerült elérni, amelyeknek 1848 végén bárki örült volna, s hogy Ausztria nem elég erős Magyarország elnyomására, de a magyarokkal elég erős ahhoz, hogy nagyhatalmi befolyásra tegyen szert. Kossuth kiegyezés-ellenes politikája az országgyűlésen kívüli legszélesebb körökhöz jutottak el, míg Deák beszédei csak a politikai élet résztvevőikhez és a politikai újságok olvasóihoz szóltak. Ennek köszönhető, hogy a dualizmus korában Kossuth érvelései a Habsburg-ellenes nép körében nagy visszhangot váltottak ki. Az 1868-as időszakban a magyar országgyűlésnek még a horvát–magyar viszonyok rendezésével kellett szembenéznie, ami végül 1868-ban született meg. A horvát–magyar kiegyezés (1868: XXX. tc.) szerint a két ország egy állami közösséget alkot, de Horvátország külön politikai nemzet, mely önálló belügyekkel rendelkezik. A Fiuméről szóló egyezség viszont csak 1870-ben jött létre, mely szerint Fiume megyét Horvátországhoz csatolták, Fiume városa pedig a magyar kormány közvetlen fennhatósága alatt állt. 1868-ban elkészült a nemzetiségi törvény. A országgyűlésen a Deák-párt került hatalomra. Deák újra elhatalmasodó betegsége miatt 1872-ben kénytelen volt visszavonulni a politikai élettől. 1873. június 28-án az országgyűlésben már betegen mondta el beszédét, az egyházpolitika, a jog tisztelete, valamint a nemzeti egységhez való feltétlen ragaszkodás kérdésében.

1875. január 28-án örökre lehunyta a szemét a Haza Bölcse, mely jelzővel munkásságáért hálás kortársai és hívei, valamint az utókor illeték. Temetésére Ferenc József, magyar király és felesége, Erzsébet királyné koszorút küldött, a királyné a ravatalnál is imádkozott. A temetésen százezer ember, valamint hetvenkét vármegye képviselői vettek részt, Budapest összes katolikus templomában gyászmisével adóztak emlékének. Az országgyűlés törvénybe iktatta érdemeit.

Úgy gondolom, hogy Deák Ferenc nevéről soha nem szabad megfeledkezni, az elkövetkezendő évszázadokban. Sőt most kell igazán, születésének 200. évfordulóján megemlékeznünk páratlan személyéről. Deák életműve nagyban hozzájárult ahhoz, hogy Magyarország nem tűnt el a történelem színpadáról, s mi ma is büszkén nevezhetjük magunkat magyarnak. Fontos, hogy most „Európa küszöbén” se feledkezzünk meg arról, akik vagyunk, s vállaljuk büszkén, hogy magyarnak születtünk.

Pap Márk

Barangolás Kalotaszegen

Virágos cintermek, vén kálvinista temetők beszélni tudnak sok mindenről, csak érteni kell azt. Erdő, ha zúg, beszéd az, fergeteg, ha sír, beszéd az, ha lángolóan süt a nap, érteni lehet azt is, és ha csendesen hull a hó, az is beszéd. De mesélnék öreg írárok is, régi magyarok együgyű írásai, csodadolgokról mond vénséges mesét egy-egy porladó templom, omladozó várrom. Ezek magyar mesék, magyar kincsek. De csak az érti, aki hittel szívében hallgatja. Ezt nem lehet megtanulni, hanem érezni kell. Kós Károly megérezte e vidék egyre halkuló szívverését és foglalkozott néprajzával, küzdött hagyománya fennmaradásáért. Mi most csupán néhány különlegességet fogunk bemutatni e varázslatos vidékről.

Kalotaszeg, miként Kós Károly 1932-ben megfogalmazta „eredetileg a Vlegyásza lábánál elterülő kicsiny háromszögletű földterületet jelenti, melyet a Bánffyhunяд alatt összeömlő Sebes-Körös és Kalota vizei fognak be. Tágabb értelemben Kolozsvár megyének azt a területét, amely a Kolozsvár-Nagyvárad vasútvonal, illetve országút közepén és két oldala mentén Kolozsvártól egészen Csucsáig terül el, és amelyet délen a Gyalui havasok észak-nyugaton a Vlegyásza havas és Meszes hegylánc keleti lába fognak be.” Kelet felé Kalotaszegnek nincs ilyen pontos földrajzi, sem pontos néprajzi határa, s a Kolozsvár környéki falvak mintegy hídát alkotnak északkeleti irányban a Mezőség, délkeleti irányban az Aranyos vidéke felé. Ezt az átmeneti állapotot jól érzékelteti a Kolozsvárral tőzsomszédos Györgyfalva példája.

Kalotaszeg néprajzilag három részre tagolódik. Egyik része a Felsőzeg: a Sebes-Körös és a Kalota háromszöge, Bánffyhunяд központtal. A második rész a Körös vizétől északra, az Almás-patak völgye mentén a Szilágyság felé lejtősödő Alszeg, végül ettől keletre Kolozsvárig a Nádás-patak völgye, vagyis Nádásmente. Mivel a Nádásmentébe a párhuzamos Kapusvölgyi falvak is beletartoznak, ezt a harmadik kalotaszegi kistájat kolozsvári átmeneti vidéknek is nevezzük. Kalotaszegi tanulmányok emlegetik a Cífravidéket is, ez a Nádásmente egy része, Főleg Daróc, Bogártelek, Vista és Méra.

Turisztikailag nagyon könnyen megközelíthető: az E60-as nemzetközi főút szinte kettészeli. A leágazó utak egy része főút (Almás völgye), illetve fontosabb összekötő utak (Bánffyhunяд, Jósikafalva, Kolozsvár, Egeres, Középlak). Ezen kívül, a nemzetközi főúttal párhuzamosan halad keresztül a tájon a Kolozsvár-Nagyvárad fő vasútvonal is.

Kalotaszeg mai domborzatának kialakulása háromszázmillió évvel ezelőtt, a karbonkorban kezdődött. Ekkor a Gyalui havasok vidékén hatalmas, a gránit felgyűrődésével egybekötött hegységképző folyamatok zajlottak. E gránittömeg északi nyúlványai Gyerőmonostor határában is felbukkannak. Az izzó, mélyből feltóduló magma mozgás közben hatalmas nyomást gyakorolt a képződő hegység peremvidékén már korábban lerakódott és átkristályosodott kőzetekre. Bedecs, Erdőfalva, Dongó és részben Pányik is ilyen kristályos palákból álló padon fekszik.

Ez a hegységrendszer a kréta korszak végére erősen lepusztult, feiületén nagy, elegyengedett felszínek alakultak ki. Miután a földtörténeti újkor végére a hegység ismét kiemelkedett, a Hideg- és Meleg-Szamos, valamint Bedecs és Kiskapus között a Kapus pataka (Lonka-patak)